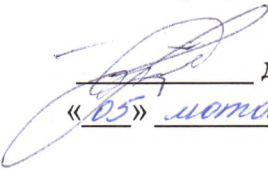

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет

«Затверджено»

Голова науково-методичної
комісії факультету

доц. Єрко І. В.
«05» лютого 2025 р.

СИЛАБУС
АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта. Географія. Економіка

Луцьк – 2025

Силабус атестації здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Географія), освітньо-професійної програми Середня освіта. Географія. Економіка (н.п.2021 р).

Розробники: Ткачук Н. М, канд. педагогічних. наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії;

Маковецька Л. О., канд. географ. наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії;

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

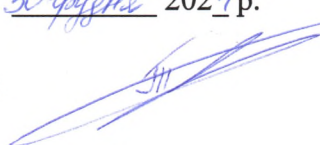

доц. Ткачук Н. М.

Силабус атестації здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня затверджений на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

Протокол № 6 від 30 червня 2024 р.

Завідувач кафедри:

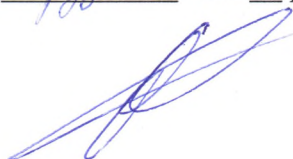

доц. Погребський Т. Г.

Силабус атестації здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня затверджений на засіданні кафедри фізичної географії

Протокол № 4 від 04 грудня 2024 р.

Завідувач кафедри:

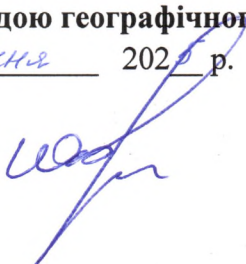

проф. Фесюк В.О.

Силабус атестації здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня затверджений Вченою радою географічного факультету

Протокол № 6 від 10 січня 2025 р.

Голова:

проф. Барський Ю.М.

1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОПИС АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ

Метою державної атестації є визначення відповідності рівня теоретичної та практичної підготовки випускників меті та вимогам освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, перевірка вмінь та навичок здобувачів вищої освіти самостійно, науково обґрунтовано і творчо приймати професійні рішення з врахуванням їх соціальних і економічних наслідків, здатних до організації ефективного компетентнісно-орієнтованого навчання географічних та економічних наук у закладах загальної середньої освіти та відповідно до вимог Нової української школи.

Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Географія. Економіка» формою державної атестації для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Географія). визначено **Комплексний кваліфікаційний іспит**.

Атестація здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Географія) освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка» здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» (Стаття 6), Наказу МОЗ України від 19 лютого 2019 року № 419 «Про затвердження Порядку, умов та строків розроблення і проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту та критеріїв оцінювання результатів», з урахуванням «Положення про державну екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти», «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки», Положення про екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти.

Державну атестацію здобувачів здійснює Державна екзаменаційна комісія (далі – ДЕК) після завершення ними навчання на першому (бакалаврському) рівні. Заклад вищої освіти на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію та видачу диплома; вносить пропозиції щодо підвищення якості підготовки фахівців з відповідної освітньо-професійної програми. Рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації скасовується закладом вищої освіти у разі виявлення фактів порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Силабус, форму проведення екзамену (усно, письмово, комп'ютерне тестування) розробляє та визначає кафедра економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки та затверджує Вчена рада географічного факультету. Силабус державного екзамену оприлюднюється на веб-сторінці географічного факультету.

Проведення державного екзамену здійснюється державною (українською) мовою.

Біleti до державного екзамену затверджуються вченою радою географічного факультету. Для перевірки та обґрунтованої оцінки рівня підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності зі спеціальності 014 Середня освіта (Географія) в білетах державного екзамену виділено теоретичну та педагогіко-методичну частину.

Кожен екзаменаційний білет містить три питання:

- 1 питання: перевіряє теоретичні знання здобувачів вищої освіти з освітніх компонентів фізичної географії;

- 2 питання: перевіряє теоретичні знання з економіко-географічних курсів, знання основних явищ та понять сучасних географічних та економічних наук.

Максимальна кількість балів, які може отримати студент за кожне з цих питань – по 30 балів;

- 3 питання: включені запитання будуть розкривати специфіку педагогічної складової обраної спеціальності, міститимуть аналіз існуючих новітніх педагогічних технологій та їх практичне використання у професійній діяльності.

Максимальна кількість балів, які може отримати студент за це питання – 40 балів.

На державному екзамені здобувач вищої освіти повинен продемонструвати теоретичні знання з базових географічних наук; орієнтуватись у фактичному матеріалі, знати джерела його поповнення; вміння аргументувати свої відповіді; осмислено викладати концептуальні засади географічної та економічної освіти в Україні; ідеї закладені в змісті та структурі діючих модельних/навчальних програм з географії та економічних дисциплін для закладів загальної середньої освіти, а також застосувати знання та уміння у контексті виконання практично-методичних завдань зі спеціальності 014 Середня освіта (Географія), ефективно використовуючи дидактичний матеріал до уроку, впроваджуючи елементи інноваційних педагогічних технологій.

Під час відповіді студента звертається увага на його мовлення, зокрема на правильність, чіткість, виразність, відповідність сучасним мовним нормам.

Оцінювання відповіді студента здійснюється згідно з розробленими критеріями.

2. КОМПЕТЕНТНОСТІ

Згідно з вимогами ОПП «Середня освіта. Географія. Економіка» першого (бакалаврського) рівня та Національної рамки кваліфікацій під час державної атестації – проведення Комплексного кваліфікаційного іспиту, здобувачі вищої освіти повинні відобразити здобуті компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності вчителя географії та економіки із застосуванням сучасних теорій та методів географічної, економічної та психолого-педагогічних наук, із використанням комплексу міждисциплінарних даних, за умов недостатності інформації та невизначеності умов освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність свідомо ставитись до вимог суспільства, усвідомлювати свої права та обов'язки як громадянина України, діяти на засадах етичних мотивів соціально, відповідально і свідомо.

ЗК 2. Знання й розуміння предметної професійної діяльності та здатність до професійного розвитку та навчання впродовж життя.

ЗК 3. Здатність до використання сучасних, у тому числі інформаційних технологій, володіння навичками застосування програмних засобів.

ЗК 4. Здатність до письмової й усної комунікації державною мовою.

ЗК 5. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності.

ЗК 6. Здатність до комунікативної толерантності у професійній сфері, володіння етикою ділового спілкування (учні, вчителі, батьки).

ЗК 7. Здатність працювати автономно та в команді, забезпечувати якість виконання робіт і оцінювання їх результатів, приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 8. Здатність до пошуку, обробки та критичного аналізу інформації з різних джерел, до інноваційного мислення, креативності, до генерування нових ідей.

ЗК 9. Здатність до використання знань в практичній діяльності, до адаптації та дії в нових умовах.

Фахові компетентності (ФК):

ФК 1. Здатність застосовувати набуті географічні, економічні та психолого-педагогічні компетентності для формування в учнів ключових і предметних компетентностей на рівні базової середньої освіти.

ФК 2. Здатність якісно організовувати освітній процес, використовувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів, добирати ефективні методики, технології та здійснювати інтегроване навчання.

ФК 3. Здатність до організації безпечного освітнього середовища (зокрема для дітей з особливими освітніми потребами), створення сприятливих умов для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

ФК 4. Здатність забезпечувати безпечне проведення краєзнавчої дослідницько-пошукової діяльності учнів у закладах освіти.

ФК 5. Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їх громадянської активності.

ФК 6. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.

Спеціальні (предметні) компетентності (ПК):

ПК 1. Здатність використовувати поняття, концепції, теорії географії й економіки для комплексної характеристики природних та соціально-економічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).

ПК 2. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем та людиною, розуміти і пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 3. Здатність обґрунтовувати взаємозв'язки у ландшафтах та характеризувати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах.

ПК 4. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

ПК 5. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації її природи, населення і господарства.

ПК 6. Здатність виконувати польові дослідження (природних, суспільних об'єктів і процесів), спроможність проводити педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати, застосовувати їх у професійній діяльності.

ПК 7. Здатність відтворювати основні теорії та закони економіки, оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів системних економічних знань, компетентності підприємливості та фінансової грамотності.

ПК 8. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності, системне географічне мислення при вивченні Землі (світу), геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів.

ПК 9. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей у світі, регіонах, країнах.

ПК 10. Здатність виконувати прийоми опису, аналізу, систематизації інформації, отриманої із загально географічних та тематичних карт, представляти за картами комплексну географічну оцінку території, укладати картографічні твори з використанням сучасних інформаційних технологій.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Знає основні історичні етапи розвитку предметної області.

ПРН 2. Знає закономірності розвитку особистості, вікові особливості учнів, їхню психологію.

ПРН 3. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання географії, економіки/підприємництва та фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПРН 4. Знає та розуміє особливості навчання різномірних груп учнів, застосовує диференціацію навчання, організовує освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

ПРН 5. Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.

ПРН 6. Аналізує державні стандарти, навчальні програми і підручники з географії та економіки для планування і конструювання основних видів навчальної діяльності з учнями та забезпечення ефективної організації освітнього процесу.

ПРН 7. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків.

ПРН 8. Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини.

ПРН 9. Здатний проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва, організовувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками.

ПРН 10. Знає термінологію і номенклатуру, розуміє основні концепції, теорії та загальну структуру географічної та економічної наук, закони і закономірності, різні погляди на проблемні питання сучасної географії й економіки.

ПРН 11. Знає зміст, структуру та методичні особливості вивчення географічних та економічних дисциплін у закладі загальної середньої освіти (на рівні базової освіти), спроможний формувати в учнів цілісну наукову картини світу.

ПРН 12. Володіє уміньми пояснювати просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

ПРН 13. Уміє пояснювати зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 14. Усвідомлює роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних та економічних чинників її розвитку.

ПРН 15. Володіє методами навчання користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми використання картографічної продукції при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПРН 16. Знає, розуміє і здатний використовувати рекомендації з методики географії, інтегрованих курсів природничої галузі, економіки/підприємництва та фінансової грамотності, міжгалузевих інтегрованих курсів.

ПРН 17. Уміє забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів в освітньому процесі та у позакласній діяльності; демонструє здоровий спосіб життя.

ПРН 18. Володіє однією з іноземних мов на рівні, необхідному для роботи з навчально-методичною літературою зі спеціальності; основами професійної культури при підготовці та редагуванні текстів державною мовою з предметної спеціальності.

ПРН 19. Дотримується норм академічної доброчесності у процесі навчання і професійній діяльності.

3. КОМПЛЕКСНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ

Критерії оцінювання знань

Підсумкова оцінка		
За шкалою ECTS	К-сть балів	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів
A «відмінно»	90 – 100	Відповіді повні, логічні, послідовно розкривають зміст питання, свідчать про всебічні, систематизовані, глибокі знання. Здобувач

		вільно володіє теоретичними основами географічних дисциплін і педагогічною термінологією, правильно застосовує отримані знання для аналізу педагогічних явищ та процесів, творчо вирішує поставлені завдання, у повній мірі використовує міжпредметні зв'язки для узагальнення інформації, демонструє ґрунтовні знання першоджерел й законодавчо-нормативних документів, уміє самостійно розкривати їх зміст, робити узагальнення і висновки, а також ґрамотно володіє нормативною, сучасною професійною мовою, вміє планувати освітню діяльність.
В «дуже добре»	82 – 89	Здобувач використовує понятійний апарат з географічних й економічних дисциплін та методик їх навчання, а набуті уміння і навички дозволяють викласти матеріал логічно, послідовно, висловити власну думку, формулювати висновки. Відповідь правильно розкриває основний зміст матеріалу, знання основних педагогічних закономірностей, комплексно вирішувати поставлені завдання, але у відповіді допускає 1-2 незначні неточності при використанні географічної, економічної та педагогічної термінології чи тлумаченні географічних й економічних понять та закономірностей, явищ і процесів.
С «добре»	75 – 81	Здобувач володіє понятійним апаратом з географічних та економічних дисциплін та методик їх навчання, але припускає у відповіді неточності при розкритті їх змісту, знає основні педагогічні технології й знає як їх використовувати під час розв'язання практичних завдань, припускає незначні помилки у відповідях.
Д «задовільно»	74 – 66	Відповіді відображають достатньо добрі знання понятійного апарату, а уміння і навички дозволяють викласти матеріал досить логічно, послідовно, правильно розкрити основний зміст матеріалу. Здобувач добре знає основні педагогічні технології, комплексно вирішує поставлені завдання, у відповіді допускає 1 значну неточність(серйозну помилку) під час використання наукової та педагогічної термінології чи тлумаченні педагогічних й географічних процесів і явищ, відчуваються труднощі у використанні теоретичних положень при потребі розв'язання практичних завдань, не вміє самостійно зробити узагальнений висновок.
Е «достатньо»	60 – 65	Здобувач виявив знання понятійного апарату в мінімальному обсязі, відповідь не відображає системні знання й використання міжпредметних зв'язків, не вміє самостійно сформулювати узагальнений висновок, припускає помилки у відповідях при співбесіді.
FX «незадовільно»	1 – 59	Відповіді здобувача нелогічні, не містять обґрунтованих теоретичних положень, мають переважно репродуктивний характер, допускаються суттєві помилки, мають фрагментарний характер, не розкривають основні поняття.

У випадку одержання незадовільного результату повторне складання екзамену дозволяється протягом трьох років після закінчення вищого закладу освіти, але не раніше, як під час наступної державної атестації.

Будь-яка допомога студенту під час іспиту з чийого б то не було боку категорично забороняється, оскільки вважається проявом академічної недоброчесності.

За неявку здобувача на державний екзамен за будь-яких причин виставляється відмітка «не з'явився» («не з'явилась»). Апеляційна заява студента про його незгоду із виставленою йому екзаменаційною комісією оцінкою за державний екзамен може бути

подана студентом тільки в день іспиту у письмовій формі на ім'я голови екзаменаційної комісії.

Студент, який отримав незадовільну оцінку на державному екзамені, відраховується з вищого навчального закладу. Йому видається академічна довідка встановленого зразка.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН, ПИТАННЯ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Загальне землезнавство

Завдання землезнавства на сучасному етапі розвитку суспільства. Коротка історія розвитку загального землезнавства. Землезнавство на сучасному етапі. Механічна взаємодія в планетарних фізико-географічних процесах. Ізостазія в геосферах. Гравітаційна взаємодія Землі з Місяцем і Сонцем. Основні риси будови Всесвіту. Короткі відомості про планети та інші тіла Сонячної системи. Форма і розміри Землі. Докази, наслідки, характеристики добового обертання Землі. Час. Річний рух Землі та його наслідки.

Шарувата будова Землі. Поняття про земну кору, мантію і ядро Землі, їх фізичний стан, речовинний і хімічний склад. Форми земної поверхні. Рельєф океанічного дна. Атмосфера, її сучасний склад і походження. Будова атмосфери. Поняття про гідросферу. Розподіл окремих складових частин гідросфери. Географічна оболонка як система взаємодіючих компонентів - літосфери, гідросфери, атмосфери і біосфери, нерівнозначність компонентів географічної оболонки Землі.

Людство як компонент географічної оболонки. Історія природокористування. Виникнення та еволюція біосфери. Основні компоненти біосфери. Вчення В.І.Вернадського про біосферу. Роль живих організмів в еволюції географічної оболонки. Поняття про ноосферу. Поняття про географічне середовище та його роль у розвитку суспільства. Взаємозв'язок народонаселення з природними ресурсами.

1. Основні риси будови Всесвіту. Еволюція та ієрархія Всесвіту
2. Осьовий рух Землі: докази, наслідки, характеристика. Час.
3. Орбітальний рух Землі та його наслідки. Причини змін пір року на Землі.
4. Сонячна система та її характеристика.
5. Географічна оболонка та її межі. Закономірності географічної оболонки.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство. К.: Либідь, 2000. 464 с.
2. Загальне землезнавство. Книга 1 : навчальний посібник / авт.-уклад. О. Д. Лаврик. Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. 112 с
3. Загальне землезнавство. Книга 2 : навчальний посібник / уклад. О. Д. Лаврик, О. І. Ситник, В. В. Цимбалюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. 214 с.
4. Мельничук М. М., Білецький Ю. В., Стельмах В. Ю. Загальне землезнавство: Методичні рекомендації до практичних занять для студентів географічного факультету за спеціальностями 106 «Географія» ОП «Географія», 103 «Науки про Землю» ОП «Гідрологія» та 014 «Середня освіта» ОП «Географія. Економіка». Луцьк, 2021. 203 с.
5. Мольчак Я.Щ., Ільїн Л.В., Фесюк В.О., Мисковець І.Я. Загальне землезнавство. Підручник. Луцьк, ІВВ ЛНТУ, 2017. 385 с.
6. Олійник Я. Б., Федорищак Р. П., Шищенко П. Г. Загальне землезнавство. К. : Знання-Пресс, 2003. 247 с.

Геологія з основами геофізики та геохімії геосфер

Загальне уявлення про будову і склад Землі. Поняття про мінерали і гірські породи. Земна кора. Геологічне картування. Геологічні процеси. Ендогенні і екзогенні процеси. Денудація. Вік Землі і поняття про геологічний час. Основні етапи розвитку геологічних

знань. Розвиток геології в Україні. Властивості кристалів. Морфологія мінералів та їх властивості. Поняття про магматизм. Географічне поширення діючих вулканів. Кора вивітрювання. Поняття про еолові процеси. Дефляція. Корозія. Еолова акумуляція. Лес. Геологічна діяльність атмосферних вод. Площинний схиловий змив. Утворення делювію. Розвиток ярів. Пролувій. Загальні відомості про геологічну роботу рік. Річкові відклади. Руйнівна, переносна і акумулятивна робота озер. Ерозійна діяльність підземних вод. Карстові печери. Суфозія. Руйнівна, транспортна і акумулятивна робота льодовиків. Льодовикові відклади. Моренні відклади. Водно-льодовикові відклади. Рельєф дна океанів. Руйнівна робота моря. Літогенез і його стадії.

Особливості речовинного складу основних порід. Класифікація осадових порід. Особливості структур метаморфічних порід.

Геотектонічні рухи і їх типи. Поняття про землетруси та їх географічне поширення. Континенти і океанічні западини, як найбільш крупні елементи земної кори. Літосферні плити. Стадії розвитку платформ. Геосинклінальні пояси, області і системи. Рифти і рифтові системи. Глибинні розломи.

Проблема геологічного часу. Періодизація історії Землі. Предмет і завдання палеонтології. Фаціальний аналіз, його завдання і значення. Основні генетичні типи родовищ корисних копалин.

Предмет і значення геохімії в науці і суспільстві. Основні етапи розвитку геохімії як науки. Методи дослідження в геохімії. Зв'язок геохімії з геологічними, географічними і хімічними дисциплінами. Будова атомного ядра. Будова електронних оболонок. Типи хімічного зв'язку. Поширеність ізотопів в природі. Хімічний склад земної кори. Базові поняття екологічної геохімії: форми знаходження та міграція хімічних елементів, граничні форми забруднення.

Принципи класифікації хімічних елементів. Класифікація В. М. Гольдшміда. Класифікація В. І. Вернадського. Класифікація А. Н. Заварицького. Форми знаходження хімічних елементів. Міграція хімічних елементів в ендегенних процесах та екзогенних процесах. Геохімічні процеси в оболонках Землі.

Геохімія гідросфери. Морські води. Поверхневі води. Підземні води. Атмосферні і термальні води. Класифікація природних газів. Природні гази в ґрунтах та осадових породах. Природні гази в магматичних породах та вулканічних процесах. Роль живої речовини в міграції хімічних елементів. Вплив біосфери на міграцію хімічних елементів. Особливості біологічної міграції хімічних елементів. Джерела енергії міграції хімічних елементів в біосфері. Відносний ряд дальності міграції мінералів. Будова і склад земної кори, типи земної кори.

1. Форми, види, типи знаходження хімічних елементів, їх роль в геохімії.
2. Зв'язок геофізики атмосфери з метеорологією.
3. Будова і склад земної кори, типи земної кори.
4. Ендегенні процеси метаморфізм та магматизм.
5. Кайнозойський етап. Геохронологія і стратиграфія. Органічний світ.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Шнюков С. Є., Гожик А. П. Основи геохімії. Київ, 2011. 245 с. <http://www.geol.univ.kiev.ua/lib/geochemistry.pdf>
2. Гожик А. П., Байсарович І. М., Зінченко О. В., Шнюков С. Є. Геохімія зони гіпергенезу. К. : електронне видання, 2018. 110 с. http://www.geol.univ.kiev.ua/lib/Geochemistry_of_hypergenesis.pdf
3. Малишева Л. Л. Геохімія ландшафтів. К. : Либідь, 2000. 466 с.
4. Сивий М. Я. Геологія : Підручник. Тернопіль, ФОП Осадця Ю.В., 2019. 337 с.
5. Вовк О. П. Геологія з основами геофізики і геохімії геосфер. Методичні вказівки студентам географічного факультету. Луцьк : ПП Іванюк І.П., 2023. 109 с.
6. Вовк О. П. Лабораторні роботи з геології загальної та історичної (структурна та історична геологія). Методичні вказівки студентам географічного факультету. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2019. 51 с.

Метеорологія та кліматологія

Предмет, методи і зміст метеорології та кліматології. Радіаційний та тепловий режим кліматичної системи. Підстильна поверхня та її кліматоутворювальне значення. Тепловий режим атмосфери. Вологообіг та його вплив на клімат. Хмари й тумани. Опади й атмосферна електрика. Баричне поле й вітер. Повітряні маси та атмосферні фронти. Загальна циркуляція атмосфери. Пасати та мусони. Особливості атмосферної циркуляції у позатропічних широтах. Поняття про клімат і кліматичну систему. Чинники, що впливають на формування клімату. Класифікація кліматів. Зміни і коливання клімату. Антропогенні зміни клімату. Потепління клімату.

1. Сонячна радіація та її види.
2. Водяна пара в атмосфері.
3. Добовий і річний хід температури повітря. Континентальність клімату.
4. Географічні типи повітряних мас.
5. Характеристика кліматичних поясів Земної кулі.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Вальчук-Оркуша О. М., Ситник О. І. Метеорологія з основами кліматології : навч. посіб. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. 224 с. URL: http://library.vspu.edu.ua/polki/akredit/kaf_3/valchuk5.pdf
2. Врублевська О. О., Катеруша Г. П., Гончарова Л. Д. Кліматологія : підручник. Одеса : Екологія, 2013. 344 с.
3. Метеорологія та кліматологія: текст лекцій / Укладач: М. В. Сарапіна. НУЦЗУ, 2016. 207 с. URL: <http://books.nuczu.edu.ua/download.php?rec=5882&mode=1>
4. Нетробчук І. М. Метеорологія та кліматологія : конспект лекцій. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 108 с.
5. Нетробчук І. М. Метеорологія та кліматологія : мет. рек. до лабораторних робіт. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 60 с.

Гідрологія

Гідрологія як наука, її місце у вивченні географічної оболонки. Розподіл води на земній кулі, її кругообіг, властивості та значення. Гідрологія річок. Гідрологія озер та водосховищ. Гідрологія боліт. Гідрологія льодовиків. Гідрологія підземних вод. Гідрологія океанів і морів. Водні ресурси землі, материків, України.

1. Види водних об'єктів та їхній гідрологічний режим.
2. Розподіл води на Земній кулі, її кругообіг.
3. Живлення та водний режим річок.
4. Рівневий режим річок. Гідрологічні пости, їх улаштування та обробка спостережень.
5. Термічний та льодовий режими на озерах.
6. Призначення водосховищ та їх поширення. Вплив водосховищ на довкілля.
7. Водні ресурси України, їх використання та охорона.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Хільчевський В.К., Ободовський О.Г., Гребінь В.В. та ін. Загальна гідрологія: підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 399 с.
2. Хільчевський В.К., Гребінь В.В., Манукало О.О. Гідрологічний словник. Київ: ДІА. 2022. 236 с.
3. Хільчевський В.К., Забкрицька М.Р., Плічко Л.В., Шевчук О. С. Хімічний склад води та йонний стік річок Західний Буг, Нарев та Вісла (басейн Балтійського моря). Географічний часопис ВНУ ім. Л. Українки. 2023. 1. С. 24-31. DOI: <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2023.1>
4. Хільчевський В.К., Забкрицька М.Р. Основні аспекти морфометрії та гідрохімії Шацьких озер. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. К. 2020. № 3 (58). С. 92-100. DOI: 10.17721/2306-5680.2020.3.9.

5. Хільчевський В.К., Забокрицька М.Р. Водні об'єкти України: якість води та рекреація. Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. Вип. 4 (спец.). 2024. С. 38-43. DOI: <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.4.special-5/19>.

Грунтознавство з основами біогеографії

Розвиток ґрунтознавства в Україні. Місце та роль ґрунту в природі й діяльності людини. Морфологічна будова ґрунту. Ґрунтоутворюючі породи та їх категорії. Фізичні властивості ґрунтів і порід. Гумус: склад, властивості. Органо-мінеральні сполуки в ґрунті. Груповий та фракційний склад гумусу. Екологічне значення гумусу та регулювання його вмісту. Чинники і закономірності природної родючості ґрунтів. Поняття про чинники ґрунтоутворення. Роль живих організмів у ґрунтоутворенні. Клімат як чинник ґрунтоутворення, його характерні особливості. Водний режим ґрунтів. Роль у ґрунтоутворенні материнської породи, рельєфу місцевості. Значення віку і господарської діяльності людини у ґрунтоутворенні. Загальна схема ґрунтоутворення. Закономірності розміщення ґрунтів на земній поверхні. Ґрунтово-географічне районування та загальна схема ґрунтового покриву України. Тундрові глейові ґрунти. Підзолисті ґрунти тайгово-лісової зони. Дерново-підзолисті ґрунти. Болотні ґрунти. Дернові ґрунти. Ґрунтовий покрив суббореальних лісових областей. Коричневі ґрунти. Сіро-коричневі ґрунти. Ґрунти субтропічних напівпустель і пустель. Ґрунти постійно вологих тропічних лісів. Класифікація та властивості алювіальних ґрунтів.

Предмет біогеографії і зв'язок з іншими науками. Межі ареалу та його формування. Гіпотези розповсюдження організмів. Флористичні регіони суходолу. Фауністичні регіони суходолу. Зонально-регіональні види флори України. Зонально-регіональні види фауни України. Біоми суходолу. Особливості флори і фауни тундри. Загальна характеристика біому степу. Біогеографічне районування біому саван. Біогеографічне районування Світового океану. Біологічна структура океану.

1. Місце та роль ґрунту в природі й діяльності людини. Ґрунтоутворюючі породи.
2. Роль живих організмів у ґрунтоутворенні.
3. Закономірності розміщення ґрунтів на земній поверхні та Україні.
4. Географічні центри походження культурних рослин.
5. Біогеографічне районування території України.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Аріон О. В., Купач Т. Г., Дем'яненко С. О. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства : Навчально-методичний посібник. К., 2017. 226 с.
2. Біогеографія : навчальний посібник / О. В. Іщук, М. М. Світельський, М. І. Федючка, С. І. Матковська, Т. В. Пінкіна, В. Д. Соломатіна ; за заг. ред. О. В. Іщук. Херсон : Олді-плюс, 2019. 336 с.
3. Веремеєнко С. І., Шевчук М. Й. Ґрунтознавство: навчальний посібник; за ред. д. с.-г наук, проф. С. І. Веремеєнка. Рівне : НУВГП, 2015. 300 с.
4. Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів : понятійно-термінологічний словник / уклад. Сергій Володимирович Полянський. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 156 с.
5. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Ч. 1. 270 с. ; Ч. 2. 285 с.
6. Полянський С. В. Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів: курс лекцій. Луцьк : Іванюк В. П., 2020. 123 с

Геоморфологія і палеогеографія

Об'єкт, предмет, завдання й методи геоморфології та палеогеографії. Історія розвитку геоморфології. Етапи становлення палеогеографії. Загальні відомості про рельєф Землі. Будова земної кори та її вплив на формування планетарних форм рельєфу. Рельєфоутворююча роль тектонічних рухів. Магматизм і рельєфоутворення. Вивітрювання і

формування рельєфу. Флювіальні процеси й створені ними форми рельєфу. Рельєфоутворююча роль гляціальних процесів. Кріогенні процеси і зумовлені ними форми рельєфу. Аридні процеси й еолова морфоскульптура. Карст і карстова морфоскульптура. Схилі процеси і рельєф схилів. Берегові процеси і форми рельєфу. Екзогенні процеси на дні океанів і утворювані ними морфоскульптури. Взаємодія морфоструктури і морфоскульптури Землі.

1. Геоморфологічні дослідження українських вчених.
2. Поняття про генезис рельєфу, генетичний тип рельєфу.
3. Процеси рельєфоутворення.
4. Рельєфоутворююче значення клімату.
5. Рельєфоутворююча діяльність людини.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Байрак Г. Р. Методи геоморфологічних досліджень. Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 292 с.
2. Колтун О. В., Ковальчук І. П. Антропогенна геоморфологія / за ред. проф. І. П. Ковальчука. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 193 с.
3. Мащенко О. М. Геоморфологія. Ч.1. Рельєфоутворення: навч. посіб. для студ. спец. „Географія”. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. 53 с.
4. Мащенко О. М. Геоморфологія. Ч. 2. Зональні типи морфоскульптур суходолу: навч. посіб. для студ. спец. «Географія». Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 32 с.
5. Національний атлас України. Київ: ДНВП „Картографія”, 2007. 440 с.
6. Павловська Т. С., Ковальчук І. П. Геоморфологія: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 348 с.
7. Павловська Т., Білецький Ю., Степанюк І. Геоморфологічні дослідження Волинської області. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 9–10 квітня 2020 р.)*/за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. Луцьк, 2020. С. 82–84.
8. Погорільчук Н.М. Динамічна геоморфологія: навчальний посібник. Київ, 2022. 75 с.
9. Стецюк В. В., Ковальчук І. П. Основи геоморфології: навч. посібн. / за ред. О. М. Маринича. Київ: Вища шк., 2005. 495 с.
10. Стецюк В. В., Рудько Г. І., Ткаченко Т. І. Екологічна геоморфологія України: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 368 с.

Основи раціонального природокористування та охорони природи

Поняття про природокористування, його види, типи та напрямки. Етапи становлення природокористування. Природокористування як основна передумова формування екологічних проблем. Поняття про глобальні та локальні екологічні проблеми. Природні ресурси та природні умови. Наслідки використання атмосферного повітря людством. Проблеми, що пов'язані з водокористуванням. Ресурси Світового океану. Наслідки використання земельних ресурсів. Принципи раціонального використання мінеральних ресурсів. Напрямок і наслідки використання енергоресурсів. Кліматичні та агрокліматичні ресурси. Проблеми лісокористування. Роль фауністичних ресурсів у житті людини. Особливості рекреаційного природокористування. Правові основи природокористування. Напрямок природоохоронної діяльності, принципи її організації. Категорії природоохоронних об'єктів. Економічні аспекти природокористування.

1. Структура водних ресурсів України. Стан та проблеми сфери водокористування.
2. Сучасні тенденції у використанні енергетичних ресурсів України.
3. Шляхи оптимізації використання мінеральних ресурсів.

4. Земельні ресурси України: передумови деградації, напрямки охорони та раціонального використання.

5. Вплив глобальних процесів на природокористування в Україні.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Дронова О. Л., Запотоцький С. П. Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст: навчально-методичний посібник. Київ. Прінт-Сервіс, 2018. 214 с.
2. Левківський С. С., Падун М. М. Раціональне використання і охорона водних ресурсів: Підручник. К. : Либідь, 2006. 280 с. 14
3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Підручник в 3-х частинах. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. 552 с.
4. Туниця Т. Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст. Київ: Знання, 2014. 300с.
5. Шикула М. К. Охорона ґрунтів. К. : Т-во «Знання», КОО, 2004. 398 с

Ландшафтознавство

Історія розвитку ландшафтних ідей і ландшафтознавства. Періоди формування ландшафтознавства. Перспективні напрями та підходи у сучасному ландшафтознавстві. Розвиток ландшафтознавства в зарубіжних країнах. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства, його місце в системі географічних наук. Поняття про природні територіальні комплекси. Системний підхід при вивченні ландшафтів. Структура ландшафтознавства. Роль і місце ландшафтознавства в системі підготовки вчителя географії. Географічний ландшафт: зміст поняття. Основні закономірності диференціації географічної оболонки. Ландшафтна сфера Землі. Історія дослідження ландшафтної сфери Землі. Структура ландшафтної сфери. Фізико-географічне районування. Сучасна схема фізико-географічного районування України. Просторова структура ландшафтів. Основні поняття та положення просторової структури ландшафтів. Ландшафтна структура гірських територій. Функціонування, динаміка і розвиток ландшафтів. Інваріант. Антропогенні зміни ландшафтів. Стійкість ландшафтів до антропогенних впливів. Розвиток та саморозвиток ландшафтів. Парагенетичні ландшафти. Ландшафтні зв'язки. Аквальні ландшафти. Класифікація водних ландшафтів. Структура підводного ландшафту. Фізико-географічне районування Світового океану. Ландшафти України. Рівнинні ландшафти України. Гірські ландшафти України.

1. Поняття ландшафт, його вертикальна та горизонтальна структури.
2. Типологічна класифікація ландшафтів.
3. Урочища рівнинного ландшафту їх класифікація, приклади.
4. Місце ландшафтознавства в системі географічних наук.
5. Основні властивості ландшафтів

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Матковська С. І., Світельський М. М., Іщук О. В., Стріха В. А., Шульга І. В. Ландшафтознавство: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ – плюс. 2021. 349 с.
2. Міщенко О. В. Ландшафтознавство: практикум. Луцьк: Вежа-Друк. 2017. 62 с.
3. Міщенко О. В. Ландшафтознавство: курс лекцій. Луцьк: Вежа-друк. 2018. 100 с.
4. Петлін В. М., Міщенко О. В. Прикладне ландшафтознавство: підручник. Луцьк: Вежа-друк. 2021. 328 с.
5. Яворський Б. І., Карабінюк М. М. Ландшафтознавство. Практичний курс: навчально-методичний посібник. Львів – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». 2023. 104 с.
6. Національний атлас України. НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру ; голов. ред. Л. Г. Руденко ; голова ред. кол. Б. Є. Патон. Київ: ДНВП «Картографія». 2007. 435 с.

Картографія з основами топографії

Визначення, предмет та методи топографії. Поняття про методи визначення фігури та розмірів Землі. Основні елементи змісту топографічних карт. Математична основа топографічних карт. Геодезична основа топографічних карт. Масштаб топографічних карт. Картографічна проекція топографічних карт. Топографічні умовні знаки та їх класифікація. Визначення відстаней та площ за топографічними картами. Визначення абсолютних і відносних відміток точок та перевищень за топографічними картами. Побудова профілів за топографічними картами. Визначення, предмет та методи картографії. Історія розвитку картографічної науки. Географічна карта: визначення, властивості, значення та функції. Основні елементи географічної карти. Класифікація географічних карт і атласів. Картографічні проекції. Класифікація картографічних проекцій. Методи розпізнавання та дослідження картографічних проекцій: за виглядом картографічної сітки меридіанів та паралелей, аналітичний, графоаналітичний. Масштаб дрібномасштабних карт та його змінюваність. Поняття про головний і частковий масштаби. Головні напрямки на карті. Сучасні технології створення географічних карт і атласів. Особливості змісту географічної карти. Оглядові загальногеографічні карти. Особливості зображення природних (рельєфу, гідрографії, ґрунтового та рослинного покриву) та соціально-економічних елементів (населених пунктів, шляхів сполучення, засобів зв'язку та політико-адміністративного поділу) на загальногеографічних картах. Географічні атласи: визначення, класифікація і особливості. Тематичні карти. Класифікація тематичних карт. Елементи тематичної карти. Визначення, суть та основні чинники картографічної генералізації. Картографічна генералізація. Види та напрямки картографічної генералізації. Особливості прояву картографічної генералізації на загальногеографічних та тематичних картах. Способи картографічного зображення: точковий, лінійних знаків, знаків руху, ареалів, значків, картограм, картодіаграм, якісного фону, кількісного фону, ізоліній, локалізованих діаграм.

1. Фігура і розміри Землі та методи їх визначення.
2. Системи координат для визначення положення точок земної поверхні.
3. Картографічні умовні знаки топографічних карт та планів.
4. Засоби відображення та способи картографічного зображення.
5. Картографічний метод дослідження та пізнання дійсності.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Божок А. П., Молочко А. М., Остроух В. І. Картографія : підручник; за ред. А. П. Божок. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 271 с.
2. Божок А. П., Молочко А. М., Остроух В. І. Картознавство : підручник; за ред. А. П. Божок. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 332 с.
3. Волошин В. У., Король П. П. Геоінформаційне тематичне картографування засобами ГІС MapInfo Professional: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 280 с.
4. Король П. П., Волошин В. У. Лабораторний практикум з географічного тематичного картографування засобами ГІС MapInfo Professional: навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 148 с.
5. Ляшенко Д. О. Картографія з основами топографії: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. К. : Наук. думка, 2008. 184

Фізична географія материків і океанів

Вступ до фізичної географії світу. Природа Атлантичного океану Особливості природи Північного Льодовитого океану. Індійський океан. Тихий океан.

Північні материки. Євразія. Географічне положення материка та поділ на частини світу. Тектонічна будова та геологічна історія материка Євразія. Рельєф Європи та сучасні геоморфологічні процеси. Клімат і поверхневі води. Природна зональність та фізико-географічні

відмінності Європи. Палеогеографія та сучасний рельєф Азії. Клімати Азії та кліматичні ресурси. Поверхневі води Азії. Сучасні ландшафти та фізико-географічне районування Азії

Північна Америка. Тектоніка і рельєф материка. Типи кліматів та кліматичне районування. Поверхневі води та їх використання. Ландшафти Північної Америки та їх охорона.

Південні материки. Тропічні материки і Океанія. Геологічна історія і тектоніка материків південної півкулі. Рельєф материка Південна Америка. Кліматичні особливості материка Південна Америка. Поверхневі води материка Південна Америка. Природна зональність та багатство органічного світу Південної Америки. Фізико-географічні відмінності та сучасні ландшафти на материку Південна Америка.

Рельєф і корисні копалини Африки. Клімати Африки та агрокліматичні ресурси. Поверхневі води материка Африка. Ґрунтово-рослинний покрив та природна зональність на материку Африка.

Рельєф Австралії та сучасні геоморфологічні процеси. Клімат і поверхневі води Австралії. Диференціація ландшафтної оболонки на материку Австралія. Природа островів Океанії.

Антарктида. Відкриття материка та географічні особливості материка. Клімат та фізико-географічні відмінності природи материка Антарктида. Українські дослідження на материку Антарктида.

1. Течії Атлантичного океану в умовах прояву потепління.
2. Сучасні ландшафти Європи: генезис, різновиди та поширення.
3. Відмінності природи на материку Північна Америка.
4. Природна зональність та сучасні ландшафти Азії.
5. Особливості ландшафтів та фізико-географічні відмінності тропічних материків.
6. Природні умови на материку Антарктида.
7. Океанія: природні умови та екологічні проблеми сьогодення

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Атлас вчителя. Київ :Картографія, 2015.
2. Волошин І.І., Чирка В.Г. Географія Світового океану: Навч. посібник . Київ : Перун, 1996. 224 с.
3. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія): Навч. посібник. Вінниця: «Віндрук», 2005. 464 с.
4. Костів Л.Я. Фізична географія материків і океанів. Африка : нав.-методичний посібник. Львів, 2017. 184 с.
5. Міхелі С.В. Фізична географія Північної Америки: навч. посібник. Київ : Перун, 2019. 284 с.
6. Міхелі С.В. Фізична географія Євразії: навч. посібник. Київ : Перун, 2019. 286 с.
7. Олішевська Ю.А. «Географія материків і океанів»: навчально-методичний комплекс (електронне видання) К., 2024. 133 с. URL : https://geo.knu.ua/wpcontent/uploads/2024/06/geografiya-materykiv_ta_okeaniv_olishevska_2024.pdf
8. Половина І.П. Фізична географія Європи: Навч. пос. для студ. геогр. спеціальн. вищ. навч. закл. Київ : «АртЕк», 1998. 272 с.
9. Половина І.П., Затула В.І. Загальні географічні закономірності Землі : навч. посіб. Київ : НПУ ім. М.Драгоманова, 002.
10. Тарасюк Н.А. Фізична географія та екологія Світового океану. Практикум з курсу. Луцьк, 2004.
11. Тарасюк Н.А., Цвид-Ендрю Н. В. Фізична географія материків і океанів. Частина 1. Світовий океан: навчально-методичний комплекс. Луцьк, 2016. 186 с.
12. Шищенко П.Г., Удовиченко В.В., Олішевська Ю.А., Гавриленко О.П., Петрина Н.В. Фізична географія материків та океанів. У 2 т. : підруч. для студентів ВНЗ. Київ .:Видавництво: Київський університет, 2010 Т. 2 Європа.464 с

Фізична географія України

Загальні відомості про територію і кордони України, її фізико-географічне положення. Дослідження природних умов і природних ресурсів України. Геолого-тектонічна будова. Мінерально-сировинні ресурси. Геоморфологічна будова. Особливості змін клімату в Україні. Поверхневі та підземні води. Природа Чорного і Азовського морів. Ґрунтовий покрив. Рослинний і тваринний світ. Несприятливі природні процеси та зміни природи. Природоохоронні території.

Ландшафти і фізико-географічне районування. Природа Поліського і Західноукраїнського краю. Природа лісостепової і степової природних зон. Гірські ландшафтні структури: Українські Карпати і Кримські гори.

1. Географічне положення України.
2. Рельєф України
3. Ґрунти рівнинної частини України.
4. Рослинний покрив. Ліси.
5. Фізико-географічна характеристика зони мішаних хвойно-широколистяних лісів.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Байцар А. Фізична географія України. Навчально-методичний посібник. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 354 с.
2. Денисик Г. І., Страшевська Л. В., Корінний В. І. Геосайти Поділля. Вінниця : Вінницька обласна друкарня, 2014. 216 с. (Серія: «Природа і ландшафти Поділля»).
3. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / за ред. М.П. Стеценка, Ф.Д. Гамора. Львів: «Тиса», 2017. 238 с.
4. Кузьмішина І. Флора і рослинність України. Курс лекцій. Луцьк : Друк ПП Іванюк В. П., 2016. 152 с.
5. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : підручник. 3-тє вид. Київ : Т-во Знання, КОО, 2006. 479 с.
6. Нетребчук І.М. Фізична географія України : мет. рек. до сам. роб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 32 с.
7. Нетребчук І. М. Фізична географія України : мет. рек. до практ. робіт. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 36 с.

Основи суспільної географії

Вступ до суспільної географії. Поняття загального об'єкту суспільної географії, предмет та конкретні об'єкти суспільної географії. Структура та зміст суспільної географії. Система методів суспільної географії. Особливості історичного розвитку суспільної географії. Формування і розвиток суспільної географії в Україні. Суспільно-географічні відношення і зв'язки. Суспільно-географічні процеси. Суспільно-географічне районування та географічні аспекти регіональної політики.

1. Як співвідносяться об'єктні й предметні області географії та її двох головних напрямків – фізичної та суспільної географії?
2. У чому полягає людиновимірність суспільної географії?
3. Поясніть предметну сутність суспільної географії.
4. Назвіть риси геопросторової (територіальної) організації. Чим відрізняються поняття «геопросторовий» та «територіальний». Чи можна вважати їх синонімами, у яких випадках?
5. Що можна вважати конкретними об'єктами суспільної географії?

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Жупанський Я. І. Словник термінів і понять з географії. Чернівці: Технодрук, 2006. 192 с.

2. Шаблій О. І. Основи суспільної географії : підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 496 с.
3. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посібник. Одеса : Астропринт, 2009. 544 с.
4. Шевченко В.О. Центризм та центричність в географії. Київ: Ніка-Центр, 2006. 160 с.
5. Human Geography / Journal of Studies and Research in Human Geography. URL: <http://www.humangeographies.org.ro/>
6. Human Geography. URL: <http://geography.about.com/od/culturalgeography/a/humangeography.htm>

Регіональна економічна і соціальна географія

Об'єкт, предмет і зміст регіональної економічної і соціальної географії. Теоретичні засади регіональної економічної і соціальної географії світу. Методи дослідження. Історія розвитку регіональної економічної і соціальної географії світу. Політична карта світу. Політико-територіальні утворення. Основні періоди та етапи формування політичної карти світу. Класифікація країн за різними ознаками. Типологія країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку. Міжнародні організації та союзи.

Економіко-географічна характеристика регіонів світу за типовою схемою: загальні відомості про регіон; економіко-географічне положення; природні умови і ресурси; населення; господарство; особливості економічного розвитку та загальна характеристика господарства; промисловість; сільське господарство; транспорт; зовнішньоекономічні зв'язки; рекреація і туризм; економіко-географічна характеристика провідних країн регіону. Західна Європа. Північна Європа. Південна Європа. Центральна-Східна Європа. Південно-Східна Європа. Російська Федерація. Центральна Азія. Південно-Західна Азія. Південна Азія. Південно-Східна Азія. Східна Азія. Північна Америка. Латинська Америка. Північна Африка. Західна Африка. Центральна Африка. Східна Африка. Південна Африка. Австралія та Океанія.

1. Типізація країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку.
2. Загальна характеристика господарства країн Західної Європи. Європейські інтеграційні процеси.
3. Сучасний стан та проблеми соціально-економічного розвитку країн Центрально-Східної і Південно-Східної Європи.
4. Головні риси розвитку і розміщення господарства країн Північної Америки.
5. Загальна характеристика господарства країн Латинської Америки. Проблеми соціально-економічного розвитку.
6. Основні риси розвитку і розміщення господарства Австралії та Океанії.
7. Особливості соціально-економічного розвитку країн Східної Азії.
8. Загальна характеристика господарства країн Африки. Проблеми багатокладності економіки.
9. Роль країн Південно-Східної Азії у міжнародному територіальному поділі праці (МТПП).
10. Регіональні відмінності країн Азії.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Академія, 2005. 704 с.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна і соціальна географія світу: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Академія, 2007. 688 с.
3. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник. Київ : Академія, 2003. 688 с.

4. Економічна і соціальна географія світу : навч. посіб. / за ред. С. Кузика. Львів : Світ, 2002. 672 с.
5. Мандрик І. П. Регіональна економічна і соціальна географія : конспект лекцій. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 261 с.
6. Масляк П. О. Країнознавство : підручник. Київ : Знання, 2008. 292 с.
7. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник. Київ : Либідь, 2000. 416 с.

Економічна та соціальна географія України

Об'єкт, предмет, теоретичні основи і завдання курсу географії України. Україна на політичній карті світу та у системі світового господарства. Народонаселення України. Паливно-енергетичний комплекс України. Металургійний комплекс України. Машинобудівний комплекс України. Хімічно-лісовий комплекс України. Агропромисловий комплекс України. Донецький економічний район. Придніпровський економічний район. Північно-Східний економічний район. Столичний економічний район. Центральний економічний район. Подільський економічний район. Карпатський економічний район. Північно-Західний економічний район. Причорноморський економічний район.

1. Економіко-географічне та геополітичне положення України.
2. Кордони України, їх зміни протягом ХХ ст. й дотепер.
3. Адміністративно-територіальний устрій, етапи його формування.
4. Кількість населення України та її динаміка.
5. Особливості українського етногенезу. Українська діаспора у світі.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки: навч. посіб. / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин: Лисенко М. М., 2018.
2. Дністрянський М.С. Етногеографія України: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.
3. Дністрянський М.С. Політична географія України. Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 348 с.
4. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Економічна і соціальна географія України: навчальний посібник. Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
5. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / наук. ред. В. С. Кравців, І.З. Сторонянська. Львів, 2020. 531 с.

Соціальна географія

Соціальна географія як наука: поняттєвий апарат, об'єктно-предметне поле, структура, місце в системі наук, функції, завдання, напрями досліджень, прикладне значення. Становлення та історія розвитку соціальної географії. Концепції соціального простору та соціального часу, соціально-географічного процесу та соціогеосистем. Методи та організація соціально-географічних досліджень. Географія соціально-демографічного розвитку, праці та міграційної поведінки населення. Соціальна географія міст та сільської місцевості. Географія культури. Географія освіти і науки. Географія відпочинку та розваг. Географія соціальних негараздів. Географія рівня та якості життя населення. Стратегії соціального розвитку території.

1. Розкрийте сутність понять «соціальна сфера» та «соціогеосистема».
2. Охарактеризуйте основні завдання соціальної географії в сучасних умовах.

3. Обґрунтуйте вплив соціального запиту на розвиток соціальногеографічних досліджень. Наведіть приклади.
4. Охарактеризуйте ключові фокуси сучасної соціальної географії в світі.
5. Дайте визначення простору. Поясніть особливості географічного та соціального простору.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір / За ред. Е.М.Лібанової. Київ, 2008. 383 с.
2. Немець Л. М., Олійник Я.Б., Немець К.А. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні: Монографія. Харків : РВВ ХНУ, 2003. 160 с.
3. Немець Л. Теоретико-методологічні аспекти сучасної соціальної географії. *Часопис соціально-економічної географії*. 2006. Вип. 1. С. 45–55.
4. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії. Київ, 2000. 204 с.
5. Соціальна географія. Підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. Київ, 2019. 304 с.
6. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2007. 349 с.

Географія населення з основами демографії

Об'єкт, предмет, теоретико-методологічні основи географії населення. Історія демографічної думки в Україні. Чисельність населення та методи його обліку. Відтворення населення та його історичні типи. Статева і вікова структура населення. Трудові ресурси та їх використання. Расовий та етнічний склад населення. Розселення населення. Міське розселення. Сільське розселення. Система розселення України. Міграції населення. Розселення українців в світі.

1. Чисельність населення світу та його динаміка.
2. Особливості природного руху населення в країнах різних типів.
3. Статеві-віковий склад населення світу.
4. Форми розселення населення.
5. Міграційні процеси сучасного світу.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Гудзеляк І. Географія населення : навч. посібник / Ірина Гудзеляк. 2-ге вид., переробл., доп. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019.
2. Цапок С. О. Поліетнічна експозиція світу у фокусі сучасних демовідтворювальних та міграційних процесів : монографія Львів: Апріорі, 2017.
3. Філоненко І.М. Основи демографії. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 110 с.
4. Фонд ООН з народонаселення (UNFPA). URL: <http://www.unfpa.org>
5. Шаблій О.І. Суспільна географія: у 2-х кн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015.

Історична географія з основами етногеографії

Історична географія, як навчальна та наукова дисципліна. Часові особливості розвитку ретроспективної географії. Історична географія первісної доби. Поява людини сучасного типу. Історична географія Стародавніх цивілізацій. Історична географія Середніх віків. Ранній новий час. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Відкриття Нового світу. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Розширення ойкумени в Африці, Азії, Австралії та Океанії.

Історична географія Нового часу. Західна Європа. Історична географія Нового часу. Азія. Історична географія Нового часу. Америка, Африка, Австралія і Океанія. Господарство світу у міжвоєнний період. Історична географія Новітнього часу. Формування сучасної політичної карти світу.

Поняття про етнос та етнічні процеси. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов. Етногенез українського народу. Етнолінгвістичний склад населення світу.

1. Часові особливості розвитку історичної географії.
2. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів.
3. Історична географія Нового часу: Західна Європа. Америка, Африка, Австралія і Океанія.
4. Етногенез українського народу.
5. Етнолінгвістичний склад населення світу.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Дністрянський М. С. Вступ до історичної географії України: Цикл лекцій. Львів, 2007. 44 с.
2. Кандиба Ю. І Історична географія з основами етнографії: навчально-методичний комплекс. Харків, 2010. 73 с.
3. Корнус О. Г. Історична географія: навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 156 с.
4. Круль В. П. Ретроспективна географія з основами етнографії: навчальний посібник. Чернівці : Родовід, 2015. 296 с.

Політична географія з основами геополітики

Наукові основи політичної географії та геополітики. Історичні етапи формування політичної географії. Основні школи, течії і парадигми політичної географії. Об'єктно-предметне поле політичної географії. Геопросторова організація політичного життя суспільства і територіальне співвідношення політичних сил на різних ієрархічних рівнях. Закономірності й спрямованість світових і національних політичних процесів. Державні політичні системи. Особливості сучасної політичної карти світу. Політико-географічне та геополітичне положення регіонів і держав світу. Геополітична ситуація та сучасні регіональні процеси в окремих регіонах світу. Політична географія України. Політико-географічне та геополітичне положення України. Роль України у світовому політичному просторі. Геополітика як практичний інструмент розв'язання регіональних проблем у світі та в Україні.

1. Актуальні завдання сучасної політичної географії.
2. Міжнародні організації, їх типи і роль у світовій геополітичній організації світу.
3. Типи політичних режимів, географія політичних режимів у світі.
4. Тенденції розвитку адміністративно-територіального поділу в державах світу.
5. Електоральна географія. Основні напрями та методи досліджень в електоральній географії.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Геополітика: енциклопедія. За ред. чл.-кор. НАПН України, проф. Є.М. Суліми. Київ: Знання України. 2012. 919 с.
2. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
3. Дністрянський М. Політична географія та геополітика: Навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2010. 344 с.
4. Дністрянський М.С. Політична географія України: навчальний посібник. Львів : ЛНУ Імені Івана Франка, 2014. 348 с.

5. Лісовський П. М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація : навч. посіб. Київ : Кондор, 2019. 156 с.
6. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник. Суми : ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с.
7. Стафійчук С. Політична географія світу: Навчальний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 306 с.
8. Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org/>
9. Представництво ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua>
10. МЗС України. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/4130.htm>

Фінансова грамотність у закладах загальної середньої освіти

Суть поняття «Фінансова грамотність». Мета та зміст курсу, його роль у шкільній освіті. Родинні фінанси та сімейне господарювання. Роль грошей у суспільстві. Фінансова обізнаність споживачів, їх права та обов'язки. Культура фінансових відносин. Фінансові розрахунки у житті людини. Шляхи досягнення фінансового успіху. Фінансові механізми та сталий розвиток в економіці. Методика вивчення курсу «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?» у старшій школі. Особисті фінанси. Складання та ведення сімейного бюджету. Робота фінансової системи. Фінансові послуги банківських і небанківських установ. Заощадження інвестиції та кредитні продукти. Фінансова безпека та захист прав споживачів.

1. Загальна характеристика грошей та їх еволюція. Форми грошей в обігу.
2. Планування та ведення сімейного бюджету. Доходи та витрати.
3. Запозичення, заощадження, інвестиції: їх роль у формуванні сімейного бюджету.
4. Фінансова система, фінансові послуги та фінансові посередники.
5. Податки та податкова система. Характеристика податкових пільг.
6. Характеристика небанківських фінансових установ.
7. Підприємництво в Україні. Види, форми та принципи діяльності.
8. Соціально відповідальний бізнес: суть та види.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

Національна стратегія фінансової грамотності. Презентація. Офіційний сайт НБУ України: <https://bank.gov.ua/news/all/strategiya-finansovoyi-gramotnosti>

1. Письменний В. В. Фінансова грамотність (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 240 с.
2. Теплов С. Підприємництво і фінансова грамотність : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Генеза, 2025. 95 с.
3. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. К. : Фенікс, 2017. 312 с.
4. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол.; К., 2019. 272 с.

Основи економічних знань у Новій Українській школі

Об'єкт та мета економічних досліджень. Зміст і мета шкільної економічної освіти. Людина і економіка. Сучасна економічна система України. Попит і пропозиція. Ринкова ціна. Форми винагороди у ринковій економіці. Ринкові перетворення в Україні. Структура економіки. Оцінка результатів національного виробництва: ВВП. Інфляція як макроекономічне явище. Ціни, доходи, споживання, нагромадження. Податки та державний бюджет. Грошова політика держави. Світова економіка.

1. Зв'язок економічної науки з іншими науками.
2. Ринковий попит.
3. Ринкова пропозиція.
4. Економічний зміст та функції грошей.
5. Види грошей
6. Основні чинники ринкової ціни.
7. Економічний кругообіг.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Потапова А. Г. Основи економічних знань у новій українській школі. Курс лекцій. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. 259 с.
2. Потапова А. Г. Основи економічних знань у новій українській школі. Навчальний посібник. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. 57 с.
3. . Потапова А. Г. Економічний потенціал регіонів України. Підручник. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. 415 с.
4. Потапова А. Г. Бізнес-планування: навчальний посібник. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 113 с.

Педагогіка Сучасні педагогічні технології

Предмет і завдання педагогіки. Основні педагогічні категорії. Поняття педагогічних технологій. Характеристика сучасних технологій навчання. Розвиток, виховання і формування особистості. Вплив факторів на формування особистості. Предмет і завдання теорії навчання. Поняття і сутність процесу навчання. Структурні компоненти процесу навчання. Основні функції навчання. Основні етапи оволодіння знаннями. Загальне поняття про закономірності та принципи навчання. Правила навчання, їх зв'язок із принципами навчання. Принципи навчання в народній дидактиці. Загальне поняття про зміст освіти як дидактичну категорію. Фактори, що впливають на зміст освіти. Документи, в яких відображається зміст освіти в школі: навчальні плани, навчальні програми, підручники. Визначення методу навчання. Основні функції методів навчання. Прийом як складова частина методу і як самосійна дидактична категорія. Різні підходи до класифікації методів навчання. Технологія вибору методів навчання. Методи навчання в народній педагогіці. Форми організації навчального процесу в освітньому закладі. Сутність класно-урочної системи навчання, її позитивні сторони, недоліки, шляхи удосконалення. Основні підходи до класифікації типів уроків. Шляхи підвищення ефективності уроку. Індивідуальні, групові та колективні форми пізнавальної діяльності учнів на заняттях. Факультативні заняття. Індивідуальні та групові заняття, методика їх організації та проведення. Організація навчально-пізнавальної роботи з учнями. Предметні гуртки. Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Суть і види контролю. Функції контролю. Основні вимоги до перевірки і оцінки навчальних досягнень учнів. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Рівні навчальних досягнень учнів. Норми оцінок. Організація і методика перевірки і обліку навчальних досягнень учнів.

Методика виховної роботи

Сутність процесу виховання, методики виховної роботи. Мета виховання в сучасній школі. Діагностичність постановки мети виховної роботи. Закономірності та принципи виховної роботи. Технології виховного процесу в сучасному закладі освіти (технологія морального, естетичного, правового, трудового, екологічного, економічного, фізичного, статевих, патріотичного виховання). Методи виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика груп методів виховання. Критерії відбору методів виховання. Форми організації виховного процесу. Класифікація форм виховного процесу. Характеристика форм

виховної роботи. Особистість і колектив. Стадії розвитку учнівського колективу. Колективні творчі справи. Шляхи згуртування учнівського колективу.

1. Поняття педагогіки як науки про навчання, виховання й розвиток особистості. Її основні категорії.

2. Процес виховання, його сутність та структура.
3. Поняття про колектив. Стадії розвитку дитячого колективу.
4. Інтерактивні технології в освітньому процесі сучасної школи.
5. Урок як основна форма навчання в школі. Вимоги до сучасного уроку в ЗЗСО.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Бартків О.С. Основи педагогічної майстерності вихователя ЗДО : навч.- метод. рекоменд. Луцьк, 2020. 97 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: посібник . 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
3. Досяк І. М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. Харків : Основа, 2007. 160 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Освіта України, 2006. С. 410–415.
5. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
6. Інноваційні педагогічні технології : посібник/ за ред.. О.І.Огієнко. Київ, 2015. 314 с.

Психологія

Основи психології. Вікова та педагогічна психологія. Спеціальна психологія

Предмет психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Місце психології в системі наук. зв'язок психології з іншими науками. Методи психології та їх характеристика. Поняття особистості у психології. Поняття людина, індивід, особистість, індивідуальність. Структура особистості. Шляхи, умови і фактори особистісного зростання. Функції, види та засоби спілкування (мова і мовлення; вербальні та невербальні засоби спілкування). Спілкування як міжособистісна взаємодія та міжособистісне розуміння. Психологічна культура ділового спілкування. Предмет вікової психології. Поняття про вік: біологічний, соціальний, психологічний. Вікова періодизація психічного розвитку (психологія дитинства, підлітка, юності, дорослості).

Предмет педагогічної психології. Психологія навчання. Психологія виховання. Загальна характеристика педагогічної діяльності.

Предмет і завдання спеціальної психології. Загальна характеристика розладів психофізичного розвитку та їх причини.

Особливості навчання та виховання особистості при порушеннях мовлення, слуху, зору, інтелекту.

1. Предмет, завдання та методи психології.
2. Поняття особистості у психології. Структура особистості.
3. Поняття про спілкування. Особливості спілкування.
4. Предмет і завдання вікової та педагогічної психології.
5. Предмет і завдання спеціальної психології.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Бочелюк В. Й, Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.
2. Діти з затримкою психічного розвитку та їх навчання: навч. посіб. /під ред. Т. Д. Лященко, Н. А. Бастун, Т. В. Сак. Київ : ІЗМН, 2017. 128 с.

3. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2018. 272 с.
4. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ: Академвидав, 2008. 468 с.
5. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія. Суми: Освіта, 2010. 352 с.

Інклюзивна освіта

Загальні питання інклюзивної освіти. Концептуальні засади процесу інклюзії загальної та спеціальної освіти. Загальна характеристика моделей інклюзивної освіти учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Вплив інклюзивної освіти на розвиток та соціалізацію учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Законодавче, нормативно-правове та методичне забезпечення інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Історія розвитку Інклюзивної освіти у психолого-педагогічній науці. Умови організації інклюзивної освіти та їх вплив на корекцію психофізичного розвитку дитини. Особливості організації корекційно-розвивального середовища, його зміст, структура і роль у формуванні особистості учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Роль батьків у інклюзивному процесі. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання. Оцінювання навчальних досягнень дітей із особливостями психофізичного розвитку. Організація професійної діяльності вчителя природничих наук, фізики, хімії, біології в умовах інклюзивного навчання. Корекційно-педагогічний супровід учнів із порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного процесу в закладі загальної середньої освіти.

1. Вплив інклюзивної освіти на розвиток та соціалізацію учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку.
2. Нормативно-правова база щодо організації інклюзивної освіти у закладах загальної середньої освіти України.
3. Аналіз сучасних шляхів впровадження інклюзивної освіти у вітчизняній системі середньої школи.
4. Зміст, структура і роль корекційно-розвивального середовища у формуванні особистості учнів із порушеннями психофізичного розвитку.
5. Корекційно-розвивальна робота та її значення при навчанні учня з особливими потребами.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 360с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ ТоніБут]; перекл. з англ. Київ.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190 с. [URL:http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2015.09.03/2/IndexForInclusion.pdf](http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2015.09.03/2/IndexForInclusion.pdf)
3. Методичні рекомендації «Особливості організації освітнього процесу у закладах освіти з інклюзивною формою навчання» URL:<http://www.svyatoshinruo.kiev.ua/2018-02-23-07-43-52/2018-02-23-07-58-3/6740-q->
4. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання [Електрон.ресурс]: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України No1/9-384 від 18.05.2012// Міністерство освіти і науки України:[сайт].–Текст.дані.– Київ, 2017. URL:old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1287-

Методика навчання географії у закладах загальної середньої освіти

Зміст і структура методики навчання географії компетентнісно-орієнтоване навчання. Методика організації науково-педагогічного дослідження. Історія розвитку методики навчання географії. Принципи навчання та їх використання при вивченні географії. Методи

навчання та їх використання при вивченні географії. Характеристика засобів навчання та їх використання при вивченні географії. Форми організації навчально-виховного процесу. Характеристика типів уроків та методичні особливості їх проведення. Методичні особливості вивчення загальної географії (6-й клас) та географії материків і океанів (7-й клас). Методичні особливості вивчення географії: «Україна у світі: природа, населення» (8-й клас) та «Україна і світове господарство» (9-й клас). Методичні особливості вивчення географії: «Регіони та країни» (10-й клас) і «Географічний простір Землі» (11-й клас). Технології проблемного підходу та інтерактивного навчання при вивченні географії.

1. Компетентнісний підхід в освітньому процесі з географії.
2. Основні етапи науково-педагогічного дослідження та характеристика роботи на кожному з них.
3. Методика проведення науково-педагогічних експериментів.
4. Поняття про базові принципи навчання географії та їх характеристика
5. Розкрийте зміст та методичні особливості використання краєзнавчого принципу навчання.
6. Методи навчання географії, їх характеристика та класифікація за характером навчально-пізнавальної діяльності учнів, за джерелами інформації.
7. Засоби навчання географії: їх ознаки, функції та характеристики.
8. Поняття та види педагогічних технологій. Особливості проєктної технології.
9. Сутнісні риси уроку як основної форми навчання географії
10. Методика організації та проведення навчальної екскурсії у природу.
11. Зміст та цілі шкільної географічної освіти. Основні документи, які визначають зміст та планування реалізації шкільної географічної освіти.
12. Основні форми позаурочної діяльності з географії.
13. Основні форми позакласної та позашкільної роботи з географії.
14. Методичні особливості проведення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з географії.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Бенедюк В. В. Загальна методика навчання географії: Навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. 165 с.
2. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
3. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти: кол. Монографія / [авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Л. П. Вішнікіної. Полтава, 2022. 265 с
4. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія (електронна версія). К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с
5. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: Підручник. Київ : ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.

Методика навчання економічних дисциплін в закладах загальної середньої освіти

Економічна освіта в системі економічної культури суспільства. Методика навчання економіки як науки. Теоретичні та організаційно-методичні особливості викладання економічних дисциплін в НУШ. Засоби навчання в економічній шкільній освіті. Методи навчання економічних дисциплін. Інформаційно-репродуктивні методи вивчення економічних дисциплін. Теоретичні засади застосування активних методів навчання економіки. Методи і прийоми проблемного навчання. Економічні ігри та методика їх

використання у навчальному процесі. Методика підготовки уроків та методичні особливості їх проведення. Методика вивчення базових тем з економіки. Методичні особливості вивчення шкільних курсів з економіки за вибором. Особливості формування в учнів компетентності підприємливості і фінансової грамотності на адаптаційному циклі базової середньої освіти. Особливості вивчення економіки як складової міжгалузевих інтегрованих курсів (Економіка і право. 9 клас). Особливості вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» (8-9 клас) в НУШ. Методика організації позакласної роботи з економічних дисциплін. Професійне самовдосконалення учителя економічних дисциплін в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

1. Навчальний план та його роль в організації освітнього процесу. Місце економічних дисциплін у навчальному плані.
2. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи учнів на уроках економіки, підприємництва та фінансової грамотності.
3. Сучасні методи та форми контролю й оцінки досягнень учнів на уроках економіки, підприємництва та фінансової грамотності.
4. Підручник з економіки в системі засобів навчання. Структура сучасного підручника.
5. Електронні освітні ресурси. Інтернет-ресурси. Розробка матеріалів та занять із використанням мережі Internet.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Кізима Т.О., Письменний В. В., Коваль С. Л., Карпишин Н. І. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. 200 с.
2. Методичний поради́ник для вчителів економіки. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. 120 с.
3. Навчальна програма для 10-11 класів з економіки (профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv11>.
4. Розробки з економіки. URL: <https://naurok.com.ua/biblioteka/ekonomika>
5. Сидоренко В.К., Гушулей Й.М., Торубара О.М., Ковбаса Ю.М. Методика викладання основ підприємництва: Конспекти лекцій з практикумом : підручник / за заг. ред. В.К. Сидоренка. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2017. 216 с.
6. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / за ред. Т.С. Смовженко. Вид 2-ге, випр. і доп. Київ, 2013. 435 с.

Краєзнавство та методика його навчання

Суть та завдання географічного краєзнавства. Зародження краєзнавства та історія його розвитку (до XX ст.). Історія діяльності наукового Товариства дослідників Волині. Розвиток вітчизняного географічного краєзнавства впродовж XX століття та у нинішній час. Методи та основні напрями вивчення рідного краю. Основні форми краєзнавчої роботи. Природа краю як об'єкт краєзнавчих досліджень. Дослідження населення і господарства краю. Краєзнавчі музеї у системі українського краєзнавства. Культурно-історична спадщина Волині. Краєзнавчі об'єкти історико-культурного заповідника «Старий Луцьк». Організація краєзнавчих екскурсій при вивченні географії. Організація роботи краєзнавчого гуртка. Зміст та організація туристсько-краєзнавчих походів.

1. Охарактеризуйте зміст краєзнавства та поняття «рідний край».
2. Розкрийте головні функції географічного краєзнавства.
3. Охарактеризуйте основні форми шкільної краєзнавчої роботи.
4. Охарактеризуйте основні напрями діяльності краєзнавчого музею.
5. Розкрийте особливості підготовки та проведення краєзнавчої екскурсії.
6. Системний підхід до організації краєзнавчої роботи у закладі загальної середньої освіти.

Рекомендована література та Інтернет-ресурси

1. Бенедюк В. В. Краєзнавство: Конспекти лекцій. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2019. 75 с.
2. Обозний В. В. Краєзнавство: Навчальний посібник-практикум. 2 вид., доп. Київ: Науковий світ, 2004. 239 с.
3. Олішевська Ю. А. Шкільне географічне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ : «ФО-П Кравченко», 2020. 175 с.
4. Основи краєзнавства: підруч. для студ. закл. вищої освіти. НАН України, Національна спілка краєзнавців України; за редю О. П. Реєнта; вид. 2-ге, доп. – К. 2021, 376 с.
5. Павловська Т. С., Бенедюк В. В., Григор'єва Н. В. П Географічне краєзнавство в закладах загальної середньої освіти: навч. посіб. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2023. 224 с